

Τις πιο καθαρές επιτυχίες του ο χριστιανισμός τις σημειώνει απέναντι στις παραδοσιακές θρησκείες της αυτοκρατορίας, που είναι καλά ριζωμένες και συχνά πολύ θαλερές. Περί τα μέσα του 5ου αι. ο χριστιανισμός γίνεται η επικρατέστερη θρησκεία και, στα τέλη της περιόδου, η ειδωλολατρία, ενώ δεν έχει εξαλειφθεί, φαίνεται να επιβιώνει μόνον ως κατάλοιπο.

Ο όρος ειδωλολατρία καλύπτει διάφορες πολυθεϊστικές θρησκείες, ικανές να συμβιώνουν χωρίς συγκρούσεις και ενίοτε να συνενώνονται. Πέρα από την ελληνική ή τη ρωμαϊκή θρησκεία, τόσο συνδεδεμένες με τη ζωή της αυτοκρατορίας μέχρι την εποχή του Κωνσταντίνου, πρέπει να υπολογίσουμε επίσης πολλές ιθαγενείς λατρείες, ορισμένες από τις οποίες (όπως της Ίσιδας ή του Μίθρα) είχαν ευρέως διαδοθεί.

Η ζωντάνια των διάφορων παραδοσιακών θρησκειών ποικίλει ανάλογα με τις περιοχές και ανάλογα με τις λατρείες. Σποραδικά διακρίνουμε σημάδια κρίσης: έτσι, στην Αίγυπτο, η θρησκεία των ναών έχει αποκοπεί από το λαϊκό θρησκευτικό συναίσθημα. Στην ελληνική και ρωμαϊκή ειδωλολατρία μπορεί κανείς να διακρίνει κάποια εξέλιξη με την άνθηση της μαγείας, της μαντικής, της θεουργίας, ενώ αναπτύσσονται οι ιδιωτικές ιεροπραξίες -λατρεία του πνεύματος, ύμνοι, προσωπικές προσευχές- πολλές φορές μάλιστα σε βάρος των δημόσιων τελετών. Η αιματηρή θυσία, που είναι τόσο σημαντική στις κλασσικές θρησκείες, χάνει τη σημασία της υπέρ της "θυσίας θυμιάματος".

Παράλληλα αυτός ο ειδωλολατρισμός αναπτύσσει μια διδασκαλία που συνάδει καλύτερα με το πνεύμα των καιρών. Η αλληγορική ερμηνεία απαλύνει τις πιο σκανδαλιστικές πλευρές των μύθων. Οι πολλοί και διάφοροι θεοί σιγά σιγά τείνουν να υποταχθούν σε έναν ύπατο θεό. Απέναντι σε αυτόν τον πολύμορφο αντίπαλο, οι χριστιανοί διαθέτουν ισχυρά όπλα: αυστηρό μονοθεϊσμό, τη γοητεία που ασκεί η μορφή του Χριστού, την υπόσχεση της μελλοντικής ανάστασης και της έλευσης της βασιλείας του Θεού και μια απαιτητική ηθική όπου η φιλανθρωπία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο. Η διδασκαλία, εβραϊκής καταγωγής, εμπλουτίζεται από την επαφή της με τον ελληνισμό και σχηματίζει ένα σύνολο άριστα προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις των συγχρόνων, που μπορεί ταυτόχρονα να αποτελεί θρησκεία της αυτοκρατορίας και να εκφράζει τις θρησκευτικές ανάγκες των ατόμων. Οι χριστιανοί συνενώνονται αποτελεσματικά σε εκκλησίες όπου προσεύχονται μαζί, μοιράζονται τη Θεία Ευχαριστία και διαθέτουν κλήρο υπό την δικαιοδοσία του επισκόπου. Αυτές οι τοπικές εκκλησίες εμπνέουν στα μέλη του ένα έντονο αίσθημα ένταξης που συνταιριάζει με την ορθότητα της πίστης, τη συμμετοχή στα μυστήρια, τους ηθικούς κανόνες και τις ελπίδες περί σωτηρίας.

Η δράση των αυτοκρατόρων φαίνεται πως είναι αποφασιστικής σημασίας. Με το "έδικτον των Μεδιολάνων", δηλαδή τις αποφάσεις που πήραν ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος κατά τη συνάντησή τους στο Μιλάνο το 313, αποκαθίσταται η ελευθερία των μορφών λατρείας εντός της αυτοκρατορίας. Η ουδετερότητα του ρωμαϊκού κράτους δεν αντιστέκεται ωστόσο στις προσωπικές επιλογές των αυγούστων. Ο Κωνσταντίνος, αν και βαπτίστηκε στην επιθανάτια κλίνη του, είχε δηλώσει από πολύ νωρίς χριστιανός. Κατά τη μάχη στη Μουλβία γέφυρα, ίσως και πριν, χαρίζει στα στρατεύματά του μια σημαία, το *λάβαρο*, που τα θέτει υπό την προστασία του Χριστού. Μετά τη νίκη του επί του Λικινίου, αυτή η στάση προς τον χριστιανισμό γίνεται ακόμα πιο σαφής και η Κωνσταντινούπολη, έστω και αν δεν είναι ευθύς εξαρχής αφιερωμένη στον "Θεό των μαρτύρων", αποκτά χριστιανικά οικοδομήματα. Στη Ρώμη και στην Παλαιστίνη ο ευεργετισμός των αυτοκρατόρων εκδηλώνεται υπέρ των χριστιανών.

Εκτός αυτού, ο Κωνσταντίνος συμμετέχει ενεργά στη ζωή της Εκκλησίας. Περιβάλλεται από επισκόπους αλλά μπορεί να κάνει ο ίδιος κήρυγμα. Συγκαλεί τις συνόδους και με σειρά μέτρων τάσσεται υπέρ των χριστιανών. Παραχωρεί στον κλήρο τους προνόμια ενώ ταυτόχρονα επιβάλλει περιορισμούς στην λατρεία των εθνικών. Οι νόμοι τιμωρούν τη *superstitio* (δεισιδαιμονία) και ορισμένες και ορισμένες λατρευτικές πράξεις που κρίνονται επικίνδυνες (ιδιωτική άσκηση της μαγείας και της μαντικής) ή ανήθικες. Η δημόσια λατρεία προς το παρόν δεν θίγεται. Μετά το 330 όμως, ο Κωνσταντίνος κατάσχει τις περιουσίες των εθνικών ναών, που επιπλέον γυμνώνονται από τα αγάλματά τους, τα οποία εκτίθενται σε δημόσια θέα στους δρόμους και τις πλατείες της Κωνσταντινούπολης. Αυτή η πολιτική επιτείνεται με τους γιους του Κωνσταντίνου που ανατράφηκαν ως χριστιανοί.

Ένας νόμος του Κωνσταντίνου το 341 συνεπάγεται της απαγόρευση της αιματηρής θυσίας. Από την πλευρά του ο Κωνσταντίνος Β' δημοσιεύει σειρά νόμων υπέρ του χριστιανικού κλήρου, ενώ λαμβάνει μέτρα με στόχο το κλείσιμο των ναών, την απαγόρευση των θυσιών αλλά και των τιμών που αποδίδονται στα αγάλματα των θεών. Ακόμη και αν ο Κωνσταντίνος διατηρεί τον τίτλο του *pontifex maximus* (μέγα αρχιερέα) και επιδεικνύει σώφρονα στάση στη Δύση, η πολιτική του αποτελεί ένα βήμα μπροστά για τον εκχριστιανισμό της αυτοκρατορίας.

Αυτή η δράση των αυτοκρατόρων ανακόπτεται απότομα με την άνοδο στην εξουσία του Ιουλιανού, που από τον χριστιανισμό πέρασε στην ειδωλολατρεία την οποία ευνοεί, ενώ ταυτόχρονα εκδηλώνει απέναντι στους χριστιανούς όλο και μεγαλύτερη εχθρότητα. Καταργεί τους αντιειδωλολατρικούς νόμους, διατάσσει να ανοίξουν ξανά και να επισκευαστούν οι ναοί, αποκαθιστά τις αιματηρές θυσίες. Επιπλέον, προσπαθεί να οργανώσει έναν δομημένο εθνικό κλήρο και να χαρίσει στην ειδωλολατρεία μια διδασκαλία, την οποία προσπαθεί να διαδώσει. Στην αρχή της βασιλείας του, υιοθετεί ανεκτική στάση απέναντι στους χριστιανούς και απλώς απαιτεί να επιστρέψουν τις περιουσίες που

Ο αγώνας κατά της ειδωλολατρίας

Συντάχθηκε από τον/την Administrator

Πέμπτη, 13 Νοέμβριος 2008 20:36 - Τελευταία Ενημέρωση Πέμπτη, 13 Νοέμβριος 2008 20:40

άρπαξαν από τους εθνικούς ή να επισκευάσουν τις ζημιές που έκαναν στα λατρευτικά οικοδομήματα. Σταδιακά όμως τα μέτρα διάκρισης απέναντι σε άτομα ή πόλεις που είχαν απορρίψει τις παραδοσιακές λατρείες πολλαπλασιάζονται. Αυτή η πολιτική κορυφώνεται με δύο νόμους που αποκλείουν τους χριστιανούς από τη σχολική διδασκαλία απαγορεύοντάς τους να ερμηνεύουν τη γραμματεία των εθνικών.

Μετά τον θάνατο του Ιουλιανού τερματίζεται αυτή η απόπειρα που δείχνει ότι, κατά τη δεκαετία του 360, η ειδωλολατρία κρύβει αρκετές ζώσες δυνάμεις ώστε να μπορεί κανείς να διανοηθεί να της ξαναδώσει τη θέση που κατείχε παλιά. Οι άμεσοι διάδοχοί του θα το λάβουν υπόψη τους και θα επανέλθουν στη στάση ανοχής.

Ένα αποφασιστικό βήμα συντελείται επί Γρατιανού και Θεοδοσίου, και τον βασικό ρόλο τον έχει ο Θεοδόσιος, που βαπτίστηκε στην αρχή της βασιλείας του και που βρίσκεται υπό την επιρροή του επισκόπου Μεδιολάνων **Αμβρόσιου**. Τα διατάγματα της 28ης Φεβρουαρίου 380 και της 10ης Ιανουαρίου 381 διακηρύσσουν τον καθολικό χριστιανισμό ως τη μόνη πολιτογραφημένη θρησκεία εντός της αυτοκρατορίας των Ρωμαίων.

Ο Γρατιανός λαμβάνει σειρά αντιειδωλολατρικών μέτρων που καταλήγουν στον διαχωρισμό της ειδωλολατρίας από το κράτος. Το 382, διατάσσει να αφαιρεθούν από το ρωμαϊκό βουλευτήριο (curia) το άγαλμα και ο βωμός της Νίκης, αφαιρώντας έτσι κάθε θρησκευτική διάσταση από τη ρωμαϊκή Σύγκλητο. Καταργεί τον μισθό των ειδωλολατρών ιερέων και των εστιάδων αλλά και τις φορολογικές τους απαλλαγές, και εκτός αυτού τους στερεί το δικαίωμα της κληρονομικής μεταβίβασης. Οι ναοί χάνουν επίσης την έγγεια ιδιοκτησία που τους είχε απομείνει. Η εθνική λατρεία παραμένει νόμιμη αλλά στην πράξη δεν μπορεί να ασκηθεί ελεύθερα. Παρά τις διαμαρτυρίες εκ μέρους πολλών αριστοκρατών συγκλητικών, τα αντιειδωλολατρικά μέτρα του Γρατιανού διατηρούνται και ο αυτοκράτορας κάνει ακόμα ένα βήμα παραπέρα, αποποιούμενος τον τίτλο του μεγάλου αρχιερέα.

Ο Θεοδόσιος από την πλευρά του, διατάζει το κλείσιμο ναών και η περιοδεία του έπαρχου **Κυνηγίου**

στη Συρία και την Αίγυπτο περί το 384, που σημαδεύεται από εκρήξεις βίας, προεκτείνει αυτή τη δράση. Τα μέτρα επιδεινώνονται στη συνέχεια υπό την επίδραση του

Αμβροσίου

. Οι αποστάτες του χριστιανισμού στερούνται τα δικαιώματά τους ως πολίτες και τη δυνατότητα συμμετοχής τους στην πολιτική ζωή. Στις 24 Φεβρουαρίου του 391, ένας νόμος απαγορεύει κάθε θυσία στην Ιταλία και τη Ρώμη, κάθε επίσκεψη σε ναό, κάθε τιμή προς τα είδωλα. Στις 10 Ιουνίου 391, δεύτερος νόμος επεκτείνει αυτές τις απαγορεύσεις στην Αίγυπτο, ενώ στις 8 Νοεμβρίου 392, ένας αυτοκρατορικός νόμος γενικεύει αυτά τα μέτρα

Ο αγώ νας κατά της ειδωλολατρίας

Συντάχθηκε απο τον/την Administrator

Πέμπτη, 13 Νοέμβριος 2008 20:36 - Τελευταία Ενημέρωση Πέμπτη, 13 Νοέμβριος 2008 20:40

για όλη την αυτοκρατορία. Η εξέγερση του Ευγενίου, που εκδηλώνεται ως μία τελευταία ειδωλολατρική αντίδραση, τελειώνει το 394. Τον ίδιο χρόνο απαγορεύεται η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Την πολιτική του Θεοδοσίου την ακολουθούν οι απόγονοί του, ο Αρκάδιος και ο Ονώριος και στη συνέχεια ο Θεοδόσιος Β', του οποίου ο Κώδικας, δημοσιευμένος το 438, περιλαμβάνει όλους τους νόμους κατά τις ειδωλολατρίας.

Ο μηχανισμός των μέτρων δίωξης είναι πια πλήρης και, επί των διαδόχων του Θεοδοσίου Β', τα κείμενα γίνονται σπανιότερα. Ο Ιουστινιανός θα θέσει τον τελευταίο λίθο σε αυτήν τη νομοθεσία. Ένας νόμος του 529 πλήττει την ελευθερία συνείδησης, υποχρεώνοντας τους εθνικούς να βαπτίζονται, εάν δεν θέλουν να τιμωρούνται με δήμευση της περιουσίας τους και εξορία.

Οι εθνικοί, που ο ζωτικός τους χώρος περιορίζεται πλέον δραματικά, δεν θα εκλείψουν εκλείψουν ποτέ εντελώς. Σε ορισμένες περιοχές επιβιώνουν θύλακοι ειδωλολατρισμού: έτσι ο Ιουστινιανός καλείται να υποστηρίξει μια εκστρατεία βαπτίσεων του **Ιωάννη της Εφέσου** στη Μ. Ασία. Επί αυτοκράτορος Μαυρικίου, διώκονται οι εθνικοί της Χαρράν. Η ειδωλολατρεία επιβιώνει σε ορισμένους τομείς της κοινωνίας: ακόμη και μετά το κλείσιμο της Σχολής των Αθηνών από τον Ιουστινιανό, οι νεοπλατωνικοί φιλόσοφοι θα παραμείνουν δεμένοι με την αρχαία θρησκεία και μέλη των ανωτέρων τάξεων εμπλέκονται σε δίκες κατηγορούμενοι επί ειδωλολατρία.